

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף כז עמוד ב

26 A

קמ"ל, דאין הולכין בממון אחר הרוב.

ובא אחר ונתקל בה ושברה - פטור. אמאי פטור? איבעי ליה לעיוני ומיזל! אמרי דבי רב משמיה דרב בממלא רה"ר כולה חביות; שמואל אמר: באפילה שנו; רבי יוחנן אמר: בקרן זוית. אמר רב פפא: לא דיקא מתניתין אלא או כשמואל או כרבי יוחנן, דאי כרב, מאי אריא נתקל? אפילו שבר נמי! אמר רב זביד משמיה דרבא: הוא הדין דאפי' שבר, והאי דקתני נתקל? איידי דבעי למתני סיפא: ואם הוזק בה - בעל חבית חייב בנזקו, דדוקא נתקל, אבל שבר לא, מאי טעמא? הוא דאזיק אנפשיה, קתני רישא נתקל. אמר ליה ר' אבא לרב אשי, הכי אמרי במערבא משמיה דר' עולא: לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים. הוה עובדא בנהרדעא וחייב שמואל, בפומבדיתא - וחייב רבא. בשלמא שמואל כשמעתיה, אלא רבא, לימא כשמואל ס"ל! אמר רב פפא: קרנא דעצרא הוי, דכיון דברשות קעבדי איבעי ליה לעיוני ומיזל. שלח ליה רב חסדא לר"נ, הרי אמרו: לרכובה - שלש, ולבעיטה - חמש, ולסנוקרת - שלש עשרה, לפנדא דמרא ולקופינא דמרא מאי? שלח ליה: חסדא, חסדא, קנסא קא מגבית בבבל? אימא לי גופא דעובדא היכי הוה? שלח ליה: דהווא גרגותא דבי תרי דכל יומא הוה דלי חד מנייהו, אתא חד קא דלי ביומא דלא דיליה, א"ל: יומא דידי הוא! לא אשגח ביה, שקל פנדא דמרא מחייה. א"ל: מאה פנדי בפנדא למחייה, אפילו למ"ד לא עביד איניש דינא לנפשיה, במקום פסידא עביד איניש דינא לנפשיה. דאתמר, רב יהודה אמר: לא עביד איניש דינא לנפשיה, רב נחמן אמר: עביד איניש דינא לנפשיה; היכא דאיכא פסידא - כ"ע לא פליגי דעביד איניש דינא לנפשיה, כי פליגי - היכא דליכא פסידא, רב יהודה אמר: לא עביד איניש דינא לנפשיה, דכיון דליכא פסידא ליזיל קמיה דיינא; ר"נ אמר: עביד איניש דינא לנפשיה, דכיון דבדין עביד לא טרח. מתיב רב כהנא, בן בג בג אומר: אל תיכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות, שמא תראה עליו כגנב, אלא שבור את שיניו, ואמור לו שלי אני נוטל! א"ל:

דברים פרשת כי תצא פרק כה

268

- (א) כי יהיה ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט ושפטום והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע
 (ב) ונהיה אם בן הפות הרשע והפילו השפט והקהו לפניו כדי רשעתו במקפר:
 (ג) אךבעים יבנו לא יסוף פן יסוף להפחו על אלה מכה רבה ונקלה אחיה לעיניה:
 (ד) לא תחסם שור בדישו: ס
 (ה) כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם וכן אין לו לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה:
 (ו) ונהיה הבכור אשר מלד יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מישראל:
 (ז) ואם לא יחפץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו השערה אל הזנים ואמרה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי:
 (ח) וקראו לו זקני עירו ודברו אליו ועמד ואמר לא ספצתי לקחתה:
 (ט) ונגשה יבמתו אליו לעיני הזנים ותלצה נעלו מעל רגלו ונראה בפניו וענמה ואמרה פכה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיה:
 (י) ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנצל: ס
 (יא) כי ינצו אנשים יחדו איש ואחיו וקרבה אשת האחד להציל את אישה מיד מכה ושלטה ידה והתזיקה במבשיה:
 (יב) וקצמה את כפה לא מחוס עינה: ס
 (יג) לא יהיה לה בכיסה אכו ואכו גדולה וקטנה: ס
 (יד) לא יהיה לה בביתה איפה ואיפה גדולה וקטנה:
 (טו) אכו שלמה וצדק יהיה לה איפה שלמה וצדק יהיה לה למען יאריכו ימיה על האדמה אשר יקנו אלקיה נמו לה:
 (טז) כי תועבת יקנו אלקיה כל עשה אלה כל עשה עול: פ
 (יז) זכור את אשר עשה לה עמלק בצרף בצאתכם ממצרים:
 (יח) אשר קרף בצרף ויזנב בה כל הנקשלים אתריה ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים:
 (יט) ונהיה ביהנים יקנו אלקיה לה מכל איביה מסביב בארץ אשר יקנו אלקיה נמו לה נחלה לרשמה תמטה את זכר עמלק מפתח השמים
 לא תשקות: פ

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף כח עמוד א

עמך! בן בג בג יחידאה הוא, ופליגי רבנן עליה. רבי ינאי אמר: מאי שבור את שיניו? בדין. אי הכי, ואמור לו - ואומרים לו מיבעי ליה! שלי אני נוטל - שלו הוא נוטל מיבעי ליה! קשיא. ת"ש: שור שעלה ע"ג חבירו להורגו, ובא בעל התחתון ושמט את שלו ונפל עליון ומת - פטור; מאי לאו במעד, דליכא פסידא! לא, בתם, דאיכא פסידא. אי הכי, אימא סיפא: דחפו לעליון ומת - חייב; ואי בתם, אמאי חייב? שהיה לו לשמטו ולא שמטו. תא שמע: הממלא חצר חבירו כדי יין וכדי שמן - בעל החצר משבר ויוצא משבר ונכנס! אמר ר"נ בר יצחק: משבר ויוצא - לבי"ד, משבר ונכנס - להביא זכותיו. ת"ש: מניין לנרצע שכלו לו ימיו ורבו מסרהב בו לצאת, וחבל ועשה בו חבורה, שהוא פטור? ת"ל: אלא תקחו כופר... לשוב, לא תקחו כופר לשב! הכא במאי עסקינן - בעבדא גנבא. עד האידנא לא גנב, והשתא גנב? עד האידנא הוה אימתיה דרביה עליה, השתא לית ליה אימתא דרביה עליה. ר"נ בר יצחק אמר: בעבד שמסר לו רבו שפחה כנענית, עד האידנא היתירא, והשתא איסורא. ת"ש: המניח את הכד ברה"ר, ובא אחר ונתקל בה ושברה - פטור; טעמא דנתקל בה, הא שברה - חייב! אמר רב זביד משמיה דרבא: הוא הדין אפי' שברה, והאי דקתני נתקל? איידי דקבעי למיתני סיפא: אם הוזהב - בעל חבית חייב בנזקו, דדוקא נתקל, אבל שבר לא, דהוא אזיק נפשיה, קתני רישא נתקל. ת"ש: בקצתה את כפה - ממון; מאי לאו בשאינה יכולה להציל ע"י דבר אחר! לא, שיכולה להציל ע"י דבר אחר. אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר - פטורה, אי הכי, אדתני סיפא: ושלחה ידה - פרט לשליח ב"ד, לפלוג ולתני בדידה: בל"א - בשיכולה להציל ע"י ד"א, אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר - פטורה! ה"נ קאמר: בל"א - בשיכולה להציל ע"י דבר אחר, אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר, נעשה ידה כשליח ב"ד ופטורה. ת"ש: הרי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו, נטלה ונתן להם מן הצד - מה שנתן נתן, ושלו לא הגיעו; ואי אמרת עביד איניש דינא לנפשיה, לנקוט פזרא וליתיב! אמר רב זביד משמיה דרבא: גזירה שמא יתן להם דרך עקלתון. רב משרשיא אמר: בנותן להם דרך עקלתון. רב אשי אמר: כל מן הצד דרך עקלתון הוא, קרובה לזה ורחוקה לזה. אי הכי, אמאי שלו לא הגיעו? לימא להו: שקולו דידכו והבו לי דידי! משום דרב יהודה, דאמר רב יהודה: מיצב שהחזיקו בו רבים - אסור לקלקלו. ת"ש: בעל הבית שהניח פאה מצד אחד, ובאו עניים ונטלו מצד אחר - זה וזה פאה; וא"א עביד איניש דינא לנפשיה, אמאי זה וזה פאה? לנקוט פזרא וליתיב! אמר רבא: מאי זה וזה פאה? לפוטרן מן המעשר, כדתניא: המפקיב את כרמו, והשכים בבקר ובצרו - חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה, ופטור מן המעשר. מתני'. נשברה כדו ברה"ר, והוחלק אחד במים או שלקה בחרסית - חייב; רבי יהודה אומר: במתכוין - חייב, באינו מתכוין - פטור. גמ'. אמר רב יהודה אמר רב לא שנו אלא שטינפו כליו במים,

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף ק"ז עמוד ב

260

הדרא ליה עכנא, א"ל: עכנא, עכנא, פתח פומיך ויכנס הרב אצל תלמיד, ולא פתח. יכנס חבר אצל חבר, ולא פתח. יכנס תלמיד אצל הרב, פתח ליה, בעא רחמי ואוקמיה. א"ל: אי הוה ידענא דדרכיה דמר הכי לא חלשא דעתי, השתא ליתי מר בהדן, א"ל: אי מצית למיבעי רחמי דתו לא שכיבנא אזילנא, ואי לא - לא אזילנא, הואיל וחליף שעתא חליף. תייריה, אוקמיה, שייליה כל ספיקא דהוה ליה ופשטינהו ניהליה. היינו דאמר ר' יוחנן: דילכון אמרי, דילהון היא. ההוא דאחוי אמטכסא דר' אבא, יתיב ר' אבהו ור' חנינא בר פפי ור' יצחק נפחא ויתיב ר' אילעא גביהו, סבור לחיוביה מהא דתנן: דן את הדין, זיכה את החייב וחייב את הזכאי, טימא את הטהור וטיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו, א"ל ר' אילעא, הכי אמר רב והוא שנשא ונתן ביד. אמרי ליה: זיל לגבי דר"ש בן אליקים ורבי אלעזר בן פדת, דדייני דינא דגרמי. אזל לגבייהו, חייבי' ממתני': אם מחמת הגזלן - חייב להעמיד לו שדה אחר, ואוקימנא דאחוי אחויי. ההוא גברא דהוה מפקיד ליה כסא דכספא, סליקו גבבי עילויה, שקלה יהבה להו, אתא לקמיה דרבה, פטריה. א"ל אביי: האי מציל עצמו בממון חברו הוא! אלא אמר רב אשי: חנינן, אי איניש אמיד הוא - אדעתא דידיה אתו, ואי לא - אדעתא דכספא אתו. ההוא גברא דהוה מפקיד גביה ארנא דפדיון שבויים, סליקו גבבי עילויה, שקלה יהבה ניהלייהו, אתא לקמיה דרבה, פטריה. א"ל אביי: והא מציל עצמו בממון חברו הוא! א"ל: אין לך פדיון שבויים גדול מזה, ההוא גברא דאקדים ואסיק חמרא למברא קמי דסליקו אינשי במברא, בעי לאטבועי, אתא ההוא גברא מלח ליה לחמרא דהוה גברא דשדייה לנהרא וטבע, אתא לקמיה דרבה, פטריה. אמר ליה אביי: והא מציל עצמו בממון חברו הוא! א"ל האי מעיקרא רודף הוה. רבה לטעמיה, דאמר רבה: נרדף שהיה רודף אחר חברו להורגו, ושיכר את הכלים, בין של נרדף בין של כל אדם - פטור, שהרי מתחייב בנפשו; נרדף ששיכר את הכלים של רודף - פטור, שלא יהא ממונו חביב עליו מגופו, אבל של כל אדם - חייב, דאסור להציל עצמו בממון חברו; נרדף שהיה רודף אחר רודף להציל, ושכר כלים, בין של נרדף בין של כל אדם - פטור, ולא מן הדין, אלא שאם אי אתה אומר כן, אין לך אדם שמציל את חברו מן הרודף.

מתני'. שטפה נהר, אומר לו הרי שלך לפניך.

גמ'. ת"ר: הגזל שדה מחבירו ושטפה נהר - חייב להעמיד לו שדה אחר, דברי ר' אלעזר, וחכ"א: אומר לו הרי שלך לפניך. במאי קא מיפלגי? ר'א דרש ריבויי ומיעוטי: אוכחש בעמיתו - ריבוי, בפקדון - מיעט, בכל אשר ישבע עליו לשקר - חזר וריבה, ריבה ומיעט וריבה - ריבה הכל, ומאי רבי? רבי כל מילי, ומאי מיעט? מיעט שטרות. ורבנן דרשי כללי ופרטי: וכחש - כלל, בפקדון - פרט, או מכל - חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט דבר המיטלטל וגופו ממון, אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון, יצאו קרקעות שאין מטלטלין, יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות, יצאו שטרות - שאע"פ שמטלטלין אין גופן ממון. והדתניא: הגזל את הפרה ושטפה נהר - חייב להעמיד לו פרה, דברי ר' אלעזר, וחכמים אומרים: אומר לו הרי שלך לפניך, התם במאי קמיפלגי? אמר רב פפא: התם במאי עסקינן - כגון שגזל שדה מחבירו והיתה

רמב"ם הלכות סנהדרין פרק ב

26E

הלכה א

אין מעמידין בסנהדרין בין בגדולה בין בקטנה אלא אנשים חכמים ונבונים, מופלגין בחכמת התורה בעלי דיעה מרובה, יודעים קצת משאר חכמות כגון רפואות וחשבון ותקופות ומזלות ואיצטגנינות ודרכי המעוננים והקוסמים והמכשפים והבלי ע"ז וכיוצא באלו כדי שיהיו יודעים לדון אותם, ואין מעמידין בסנהדרין אלא כהנים לויים וישראלים המיוחסים הראויים להשיא לכהונה, שנאמר והתיצבו שם עמך בדומין לך בחכמה וביראה וביחס.

הלכה ב

ומצוה להיות בסנהדרין גדולה כהנים ולויים שנאמר ובאת אל כהנים הלויים, ואם לא מצאו אפילו היו כולם ישראלים הרי זה מותר.

הלכה ג

אין מעמידין בכל הסנהדרין לא זקן מופלג בשנים, ולא סריס מפני שיש בהן אכזריות, ולא מי שאין לו בנים כדי שיהא רחמן.

הלכה ד

ואין מושיבין מלך ישראל בסנהדרין שאסור לחלוק עליו ולמרות את דברו, אבל מושיבין כהן גדול אם היה ראוי בחכמה.

הלכה ה

מלכי בית דוד אע"פ שאין מושיבין אותם בסנהדרין יושבין ודנים הם את העם, ודנים אותם אם יש עליהן דין, אבל מלכי ישראל אין דנין ואין דנין אותם לפי שאין נכנעים לדברי תורה שמא תבא מהן תקלה.

הלכה ו

כשם שבית דין מנוקין בצדק כך צריכין להיות מנוקין מכל מומי הגוף, וצריך להשתדל ולבדוק ולחפש שיהיו כולן בעלי שיבה בעלי קומה, בעלי מראה, נבוני לחש, ושידעו ברוב הלשונות כדי שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן.

הלכה ז

בית דין של שלשה אף על פי שאין מדקדקין בהן בכל אלו הדברים צריך שיהא בכל אחד מהן שבעה דברים ואלו הן: חכמה, וענוה, ויראה, ושנאת ממון, ואהבת האמת, ואהבת הבריות להן, ובעלי שם טוב, וכל אלו הדברים מפורשין הן בתורה, הרי הוא אומר אנשים חכמים ונבונים הרי בעלי חכמה אמור, וידועים לשבטיכם אלו שרוח הבריות נוחה מהם, ובמה יהיו אהובים לבריות בזמן שיהיו בעלי עין טובה, ונפש שפלה, וחברתן טובה, ודבורן ומשאן בנחת עם הבריות, ולהלן הוא אומר אנשי חיל אלו שהן גבורים במצות ומדקדקים על עצמם וכובשין את יצרן עד שלא יהא להן שום גנאי ולא שם רע ויהא פרקן נאה, ובכלל אנשי חיל שיהיה להן לב אמיץ להציל עשוק מיד עושקו כענין שנאמר ויקם משה וישיען, ומה משה רבינו עניו אף כל דיין צריך להיות עניו, יראי אלהים כמשמעו, שונאי בצע אף ממון שלהם אינן נבהלין עליו, ולא רודפין לקבץ הממון, שכל מי שהוא נבהל להון חסר יבואנו, אנשי אמת שיהיו רודפין אחר הצדק מחמת עצמן בדעתן, אוהבין את האמת ושונאין את החמס וברחין מכל מיני העול.

הלכה ח

אמרו חכמים שמבית דין הגדול היו שולחים בכל ארץ ישראל ובדקין כל מי שימצאוהו חכם וירא חטא ועניו ושפוי ופרקו נאה ורוח הבריות נוחה הימנו, עושין אותו דיין בעירו, ומשם מעלין אותו לפתח הר הבית ומשם מעלין אותו לפתח העזרה, ומשם מעלין אותו לבית דין הגדול.

הלכה ט

בית דין של שלשה שהיה אחד מהן גר הרי זה א פסול, עד שתהיה אמו מישראל, היה אחד ממזר אפילו שלשתן ממזרים הרי אלו כשירין לדון, וכן אם היה כל אחד מהם סומא באחד מעיניו כשר מה שאין כן בסנהדרין, אבל הסומא בשתי עיניו ב פסול לכל.

הלכה י

אע"פ שאין בית דין פחות משלשה מותר לאחד לדון מן התורה שנאמר בצדק תשפוט עמיתך ומדברי סופרים עד שיהיו שלשה, ושנים ג שדנו אין דיניהן דין.

הלכה יא

אחד שהיה מומחה לרבים או שנטל רשות מבית דין הרי זה מותר לו לדון יחידי אבל אינו חשוב בית דין, ואע"פ שהוא מותר מצות חכמים הוא שמושיב עמו אחרים שהרי אמרו אל ב תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד.

הלכה יב

יש לאדם לעשות דין ג לעצמו אם יש בידו כח הואיל וכדת וכהלכה הוא עושה אינו חייב לטרוח ולבוא לבית דין, אף על פי שלא היה שם הפסד בנכסיו אילו נתאחר ובא לבית דין, לפיכך אם קבל עליו בעל דינו והביאו לבית דין ודרשו ומצאו שעשה כהלכה ודין אמת דן לעצמו אין סותרין את דינו.

הלכה יג

אע"פ שבית דין של שלשה בית דין שלם הוא כל זמן שהן ג רבים הרי זה משובח, ומוטב שיחתך הדין באחד עשר יותר מעשרה וצריכין שיהיו היושבים כולם שם בבית דין תלמידי חכמים וראויין.

נרדף ששבר כלים של רודף פטור, לא יהא ממונו חביב מגופו, ואם שבר כלי אחרים חייב, שהמציל עצמו בממון חבירו חייב.

הלכה יד

מי שרדף אחר הרודף להושיע הנרדף ושבר את הכלים בין של רודף בין של כל אדם פטור, ולא מן הדין אלא תקנה היא שלא ימנע מלהציל או יתמהמה ויעיין בעת שירדוף.

הלכה טו

ספינה 1 שחשבה להשבר מכובד המשוי ועמד אחד מהן והקל ממשאה והשליך בים פטור, שהמשא שבה כמו רודף אחריהם להרגם ומצוה רבה עשה שהשליך והושיעם. /+השגת הראב"ד/ ספינה שחשבה וכו' שהמשא שבה כמו רודף אחריהם להרגם. א"א אין כאן לא מלח ולא תבלין שאין כאן דין רודף כלל ואין זה דומה למעשה דחמרא דפיק הגזל ודין זה שהטיל לים אע"פ שהטיל משל איש אחד מחשבין על כולם לפי משאם כדאיתא בגמרא+. בריך רחמנא דסייען.

כת"ק פ"ח חנה נח"ק

נימוקי יוסף מסכת בבא קמא דף יב עמוד ב

266

לומר דאינו משלם ע"פ עצמו דבהדיא אמרי' בפ"ק [דף ד ב] דכולהו [חמשה] דברים ממונא נינהו כדברירנא התם אלא הכי קאמר כיון שאין גובין חמשה דברים אלא במקום שגובין קנס וטעמא משום דלא שכיחי ובשת משום דלית ביה חסרון כיס כדאמרינן לקמן [דף פד ב] אם כן שאתה תגבה חמשה דברים בבבל כמדומה לי שאתה גובה שם קנסות:

גופא דעובדא. דפנדא וקופינא ונפקא מינה נמי לדעת אי תפס דלא מפקינן אלא אם תפיס תפוס:

גרגותא. בור מים להשקות ממנו שדות:

מאה פנדי. אם אינו יכול להציל ע"י דבר אחר אלא ע"י ההכאה ולא בהכאה אחת יכה אפי' מאה מכות ופטור וממילא שמעינן דשליח ב"ד נמי הכי דיניה בהדי מאן דלא ציית דינא דאי לא תימא הכי מארי ממונא היכי יהבי ליה רשותא למעבד הכי מי אלים משליחא דבי דינא:

והא דעביד דינא לנפשיה. היינו דוקא בממונא דשכיח בעיניה כי הכא גבי גרגותא דקא בעי מאריה למשקליה ולאצולי מידא דהיאך דבעי למגזליה או לאזוקי ממוניה ואין צריך לומר גבי הצלת נפשות אבל היכא דליתיה לממונא בעיניה אלא אפרועי הוא דקבעי אפרועי מלוה מיניה לית ליה רשותא למעבד דינא לנפשיה דהא תנן [ב"מ דף קיג א] המלוה את חברו לא ימשכנו אלא בב"ד ודוקא נמי היכא דאית ליה ראייה למציל דממונא דידיה הוא אי נמי דמודה ליה בעל דיניה בהכין אבל היכא דליתיה ראייה ולא מודה ליה אי עבד דינא לנפשיה ע"י הכאה וכיוצא בה מיחייב לשלומי לניזק דמי חבלה דע"כ לא קאמר רב נחמן אלא היכא דעביד דינא דאי נמי לא הוה עביד איהו לא עבדי ליה בי דינא בציר מהכי:

דאיכא פסידא. כי הכא אי אזיל לב"ד דאדאזיל ואתי קא דלי האי ולא ידעינן כמה דלה אי שמא יכלו המים ואין לו במה יפרע לזה:

[ל' גמ' [דף כח א] ת"ש הממלא חצר חבירו כדי יין וכדי שמן בעל החצר משבר ויוצא כו']. מדנקט ממלא שמעינן דאי הוה מקום פנוי למיזל ביה לית ליה רשות לשבר ואם שבר חייב דאע"ג דבעל הכד שלא ברשות הוא דעיילה לחצר חבירו נהי דאית ליה רשותא לאפוקינהו אבל לשבר כיון שיכול לעבור כדרכו לא ואי אפילו בחצירו כן כ"ש ברשות הרבים כדאמרן לעיל [דף כז ב] אבל כשמילא דהשתא אינו יכול לעבור כדרכו משבר כשיוצא ואע"פ ששבר בכדי שיכול לצאת בכניסתו משבר ונכנס כדי שיכול ליכנס ולצאת ברחבה ואע"ג דבלא שבירה הוה מצי לסלק החבית ולסדרם אפ"ה כיון דאיכא טירחא למעבד הכי לא אטרחו ליה רבנן:

[וקצותה את כפה] ממון. שנותנת דמי כפה ובספרי יליף לה בגזירה שוה דלא תחוס מעדים זוממין מה להלן ממון אף כאן ממון והא הכא דהאי איתתא דינא קא עבדא דהא לאצולי בעלה מידא דמאן דהוה מחי ליה קא עבדא ואפ"ה חייבת ממון:

מאי לאו וכו'. וקשיא לתרוייהו דאמר [לכ"ע] דעביד אינש דינא לנפשיה במקום דאיכא פסידא [והאי נמי פסידא] הוא דלא ניתא ליה לאיניש לקבולי נזקא ולא צערא אדעתא לקבולי ממון וכל שכן דאפשר דאתי מיניה פסידא דלא הדר ואפ"ה חייבת:

לא שיכולה וכו'. דכל היכא שיכול להציל ע"י דבר אחר בלא היזק חבירו כי מציל ע"י היזקא דחבריה לאו דינא קא עביד ודכ"ע חייב ושמעינן דהא דעביד איניש דינא היינו דוקא כשאינו יכול להציל ע"י דבר אחר אבל בלאו הכי לאו דינא קא עביד ואם הכה איש או בייש חייב ואפי' היכא דאי לא אציל הוה פסידא:

מתני' מני. דחייב בשעת נפילה ולאחר נפילה כדמפרש אביי ואזיל:

פטור מדיני אדם. משום דמיירי כשהפקירן לר' יהודה ולרבנן דסברי דבור שחייבה עליו תורה שלא הפקירן כדמשמע בסמוך:

וחייב בדיני שמים. משמע דמיירי בשיכול לסלקו דאי לא אמאי חייב אפי' בדיני שמים אבל השתא שהיה יכול לסלק ולא סילק חייב:

ברוח מצויה. דהוי פושע אבל נפלה גמלו ונתקל לאו פושע הוא כדמפרש השתא בסמוך:

מתירין לו שכבר קבל דינו כמי שחייב מלקות כיון שלקה ארבעים בין חזר בין לא חזר אין מלקין אותו יותר ומ"מ הוא שבא לב"ד וביקש שיתירו לו אבל אם זלזל בנדויו ולא חש לבקש שיתירו לו מניחין אותו בנידוי עד שימות ולכשימות סוקלין את ארונו אלא דקשיא לן בהני עובדי דרבי חייא ובר קפרא בנזיפה דרבי למה שהו עצמן ל' יום לנזיפה ולא באו מיד לרבי ויתירם שאם מתירין את הנדויו ע"י פיוס מיד כ"ש הנזיפה וכן מר עוקבא בעובדא דשמואל וההיא איתתא לצורבא מרבנן אמאי לא פייסינהו ולישתרו לאלתר וא"ת הם החמירו על עצמן ואע"פ שפייסו קבלו עליהם הנזיפה משלם כדי להוציא דבר מדעתם ושלא יהא בלבבם שום קנטור עליהם והלא נזיפה בשבעה ממרים גמר לה ואחר כמה פיוסים לא הועיל לה דכתיב אל נא תשת עלינו חטאת[ה] ואע"כ תסגר שבעת ימים ל"ל שאני נדוי דמתוך חומר שהחמיר בתחלתו היקל עליו בסופו להתירו מיד ע"י פיוס אבל נזיפה דלא חמירא לא ואע"פ שנזיפת מרים קשה היתה יותר משל נידוי מ"מ כיון דנזיפתה היתה בצרעת אי אפשר לצרעת בלא הסגר שבעה ולא נתברר לי מהו ענין נזיפה אם הוא כעין נידוי או לא לפי שאנו רואין הא דאמר בתענית (דף יב ב) בשאילת שלום שבין אדם לחבירו כבני אדם הנזופים למקום וכן בחולין (דף קלג א) וליקריין לרבא נזוף היה אלמא איכא בנזיפה מניעת הדבור ומניעת שלום ואיני מוצא על שאר הדינים מהו ואפילו יש לומר שאני נזוף לשמים דחמיר מ"מ מנזיפתו של רבי חייא למדנו שלא בא לבית מדרשו של רבי ל' יום אלא מלמד היה לרב בביתו והכי איתא בירושלמי (כלאים פ"ט הלכה ד) הלין תלתין יומין יליף רב מרבי חייא כל כללי דאורייתא ושמענתא דבבלאי ודומה שהוא ענין הכלמה כדכתיב הלא תכלם שבעת ימים כאדם שהוא מוכלם ועומד בביתו ומתחבא מבני אדם ואינו מראה פנים למי שהוא נכלם ממנו ואינו עומד בגלוי הראש שנכלם אצלו וממעט בדיבורו ובשוחקו וממעט בעיסקא כמי שהוא מרוחק מגדול ממנו וצריך שיצטער בעצמו לעיני רואין אבל ריחוק בני אדם ממנו לא ולא באכילה ולא בשתיה ולא בשיבה ולא בשאילת שלום ולא בעטיפה ולא בגיהוץ ותספורת ולא בנעילת הסנדל לא מצינו לו איסור ודומה שהנזיפה אינה צריכה היתר שלא מצינו לבר קפרא ולמר עוקבא שהותרו והא דשלח ליה רבי לר' חייא תא לא מפני שצריך להתרה אלא להודיע שמקצת היום ככולו ועוד משום חיבתו של רבי חייא שהיה מתאוה לראותו והנזיפה אינה צריכה פיוס אלא שהנזיפה שהן נוהגין בעצמם היא עיקר הפיוס:

סימן ח

ח ירושלמי (הלכה א) בימיו דרבי זירא הוה מרחיקין ומקרבין אמר להן רבי אילעאי השתא מרחיקין והשתא מקרבין אמר רב אסי חזרו ונמנו לכשיחזרו בהן יהו מקרבין אותן מדקאמר השתא מרחיקין השתא מקרבין מיחזי דהוי מרחיקין ומקרבין לאלתר ואע"פ שלא חזר בו ואני תמיה על מה שנהגו כך ומה היו אומרים בהא דתניא אין נידוי פחות מל' יום ונראה מכאן שהכל תלוי בדעת ב"ד למעט ולרבות בימי נידויו ולהוסיף על הנדויו ולמעט (בימי הנדויו ולרבות) ממה שהיו מרחיקין ומקרבין לאלתר בלא חזרה אלא כך היתה כוונתם בתחלה בשעת הנדויו וכל שכן אם התנו לו ימי הנדויו בכך וכך שמתירין לו הנדויו כשיבא זמן שפסקו לו אלא שגער בהם רבי אילעאי שהיו עושין דבריהם כחוכא ואטלולא והיתה יראתם מתמעט וחזרו ונמנו לכשיחזרו בו יהו מקרבין אותו ולפחות מן הנדויו ולרבות עליה מה שאמרנו לעיל (סי' ה) ממעשה ברק דשמתי למרוז דכתיב אורו מרוז שהוא נידוי וקללה כי בלשון ארור יש נידוי וקללה מאי שמתא שם מיתה ושמה יהא ונידוי לחודיה אין בו קללה אלא אומר בנידוי יהא ובלשון ארור יש נידוי וקללה כדאיתא בשבועות (דף לו א) ומנ"ל דמחרימים כלומר יהא בחרם והוא חמור מאד מן הנדויו ומן השמתא כי יש בו נידוי ויש בו קללה ויש בו איסור הנאה מבני אדם חוץ מכדי חייו בלבד ואין מחרימין אלא על מי שנתקשה לב"ד פעם ושתים כדאמר לעיל מנדין לאלתר ושונין לאחר ל' יום ומחרימין לאחר ששים יום ואם רצו בית דין להחמיר עליו יותר מזה לפי שראו בו קושי האיסור והעבירה מחרימין גם האוכל והשותה עמו והיושב בארבע אמותיו כדאמר לעיל אורו ארור יושביה ואע"כ מנודה סתם אין אוכלין ושותין עמו ואין יושבין בד' אמותיו חוץ מבני ביתו אשתו ובניו שמתרים עמו ואע"כ האוכל עמו והיושב עמו אין עליו דין מנודה ומחרם עד שיחרימו או ינדו בפירוש ומנ"ל דמנודה סתם אין יושבין בד' אמותיו וכ"ש דאין אוכלין עמו מעובדא דרבי אליעזר (ב"מ דף נט ב) שבירכוהו וישב לו רבי עקיבא ברחוק ד' אמות ומנין שאשתו ובניו מותרין לעמוד בתוך ד' אמותיו ממעשה דהורקנוס בנו (סנהדרין דף סח א) שהיה משמשו וחולץ תפיליו ועוד מדבעיא לן במנודה מהו בתשמיש המטה אלמא אשתו מותרת לישיב בד' אמותיו והטעם שכן דעת המנדין שלא למנוע ממנו תשמיש בני ביתו כדאמר בנדרים (דף לט א) מחיותיה לא אדריה ואינו יכול להיות בלא שימוש בני ביתו ועוד נראה לי הא דאמר במנודה סתם שהוא אסור בדיני המנודה דדוקא במנודה לב"ד שהוא מנודה לכל אדם כגון לא אתי לדינא או דלא ציית דינא או לאפקרותא או לדבר עבירה בין שנידהו ב"ד בין שנידהו כל אדם נידויו שוה בין לעירו בין לעיר אחרת ואפילו לנשיא זהו אסור בכל דין המנודה אבל מנודה לחצאין כגון תלמיד שנדה לכבודו וכן מנודה לעיר אחרת שנדהו לכבודם כיון שאינו מנודה לכל אינו אסור בדיני המנודה אלא שבני אדם מרחיקין אותו כדי לביישו אבל אבילות אין עליו שאין אבילות לחצאין עכ"ל הא דאמרין מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו לעירו הוא דאינו מנודה אבל לשאר עיירות מנודה ובהנהו דשוו לדידיה אבל דעדיפי מיניה לא כל זה מדברי הראב"ד ז"ל:

סימן ט

ט א"ר חסדא ונידוי שלנו כנזיפה שלהם ונזיפה דידיה שבעה אבל נזיפה של נשיא ל' יום ונזיפה דידן כמה הוי חד יומא כי ההיא אינתתא דהות יתבא בשבילא וקא פשטה כרעה והוי קחליף צורבא מדרבנן ולא איכנע' קמיה אמר כמה חציפא ההיא איתתא אתיא לקמיה דרב נחמן אמר לה מי שמעת שמתא מפומיה אמרה ליה לא אמר לה זיל נהוג נזיפותא בנפשך חד יומא:

סימן י

י [דף יז ע"א] אמר רב הונא תלמיד חכם שנידה לכבודו נידויו דתניא מנודה לרב מנודה לתלמיד מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב לרב אינו מנודה הא ל"ע מנודה למאי אילימא מנודה למילי שמיא והא כתיב אין חכמה ואין תבונה [ואין עצה] לנגד ה' אלא לכבוד עצמו אמר רב יוסף צורבא מדרבנן עביד דינא לנפשיה במילתא דפסיקא ליה שברור לו הדין ידן ומוציא מבעל חובו בעל כרחו ויכול לנדות

על דינו וקשה הדבר לפרש כך אם הדין ברור לו אינו ברור לאחרים ואיכא חילול השם בדבר ועוד הא אף שהדבר ברור אין אדם דן דינו של קרובו וכו' של עצמו) ור"ת פי' כגון הקורא לחברו עבד וכיוצא בו משמע דלענין נידוי קאמר דוקא ולא לענין ממון מיהו קשה לי מ"ש מילתא פסיקא בדבר גדול כזו בכל ענין ביזוי שיבזה אדם ת"ח יכול לנדוהו לכבוד עצמו ויש לומר דמילתא פסיקא דאמרינן עביד איניש דינא לנפשיה היינו שהוא מנדה לכל ישראל כאלו נידוהו ב"ד.
סימן יא

יא אמתא דבי רבי חזיתיה לההוא גברא דהוה קמחי לבנו הגדול אמרה להוי ההוא גברא בשמתא דקעבר אלפני עור לא תתן מכשול דתניא ר' ישמעאל אומר לפני עור לא תתן מכשול במכה לבנו גדול הכתוב מדבר ולא נהגו חכמים קלות בנידויה שלשה שנים) תמה הראב"ד ד"ל למה שהיה זה בנידויה ג' שנים אם היתה היא קיימת למה לא התירה לו ואם מתה למה לא התיר לו רבי וא"ת שכבר מת למה לא היה מתיר ר"ג שהיה נשיא ואמר' לקמן בשמעתין נידוהו ואינו יודע מי נידוהו ילך אצל נשיא אלמא נשיא עדיף מכולהו וכן ההוא צורבא מדרבנן דהוה סנו שומעניה אמאי לא שרי לו נשיא ותירץ דודאי כשאנו יודע מי הוא המנדה אז הנשיא מתיר דאזלינן בספיקא בתר רובא ורובא דישאל לא שקלי כהדי נשיא אבל כשהמנדה הוא ידוע והוא חשוב ימנע כל אדם מלשקול עצמו כנגדו שאם הוא שוה לו בחכמה שמא אינו שוה לו ביראת חטא ולא לגדולה ולא למנין שנים) ועל כל זה צריך לדקדק כשירצה אחר להתירו מה שאסר חבירו והשפחה היה בה חכמה יתירה ויראת חטא ולא רצו לשקול עצמם כנגדה עד שנזקקו לו גדולי הדור והתירו לו. ההוא צורבא מדרבנן דהוה סנו שומעניה פרש"י שהיה שם שמים מתחלל על ידו כגון הא דגרסי' בפרק יום הכפורים (דף פו א) היכי דמי חילול השם כל שחבירו מתבייש משמועתו או דקא אמרי אינשי שרא ליה מרא לפלניא וכגון אלישע אחר (תגיגה דף טו א) שהיה מתעסק בספרי מינין ושותה במיני זמר וכל צורבא מדרבנן דהכי עובדיה מיתקרי סנו שומעניה אמר רב יהודה היכי לעבד לישמתיה צריכי ליה רבנן לא לישמתיה קא מתחלל שם שמים אמר ליה רבא לרב חנינא מידי שמיע לך בהא אמר ליה הכי א"ר יוחנן מאי דכתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו [וגו'] אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו שמתיה רב יהודה לסוף חלש רב יהודה אזלו רבנן לשיולי ביה על איהו נמי בהדי רבנן כדחזיה רב יהודה אחיך א"ל לא מיסתייה דשמתיה לההוא גברא אף חוכי נמי קמחייכת בי אמר ליה לאו בדידך אנא קמחייכנא אלא קמחייכנא דכי אזלינא בעלמא דאתי בדיחא דתנאי דאפילו גברא רבה כוותיק לא מחנפי נח נפשיה דרב יהודה אתא לבי מדרשא אמר להו שרו לי. אמרו ליה רבנן גברא רבה כרב יהודה ליכא דלישרי לך זיל גבי דר' יהודה נשיאה דלישרי לך אזל לגביה אמר ליה לרבי אמי זיל עיין בדיניה סבר למישרי ליה עמד רבי שמואל בר נחמני על רגליו ואמר מה שפחתו של רבי לא נהגו חכמים קלות ראש בנידויה שלשה שנים יהודה חבירו על אחת כמה וכמה א"ר זירא מאי האי דקמן דאתא האי סבא האינדא לבי מדרשא דהא כמה שנין לא אתא ש"מ לא איבעי למישרי ליה לא שרו ליה הוה קא בכי ואזיל אתא זיבורא וטרקיה אאמתיה ושכיב עיילוהו למערתא דחסידי ולא קבלוהו למערתא דדייני וקבלוהו. ה"ג ר"ח מאי סנו שומעניה דעבד כרבי אילעאי דתניא ר' אילעאי הזקן אומר אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו פירוש מבקש לשתות במיני זמר ולשמוח בשמחה המרגילה לידי עבירה כגון זה ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתכסה שחורים ויעשה מה שלבו חפץ כגון אכילה ושתייה במיני זמר וכיוצא בהן אבל דבר עבירה שיש בו דין אדם או דין שמים ואפילו חייבי עשה וכו' למעלה מהן שאיסורן איסור עולם ח"ו שהתיר ר' אילעאי ואפילו בסתר אלא כגון על הדרך שפירשונו הוא שאמר לעשות ואפילו דברים הללו לא התיר לו אלא כמשיא עצה טובה לעשות כן כדי להבטיח את יצרו להשלים תאוהו וכיון שיראה עצמו לבוש שחורים ועטוף שחורים משתבר יצרו וימנע ואינו עושה וזה צורבא מדרבנן עבד כר' אילעאי לבש שחורים ועטף שחורים ואח"כ חזר לשתות בכל מיני זמר כמה שהיה עושה ולפיכך שמתיה רב יהודה על"כ פ"ח ז"ל וליתא לדרכי אילעאי אלא אע"פ שמתגבר יצרו של אדם עליו מיבעי ליה לאותובי יצריה דק"ל (ברכות דף לג ב) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים.

סימן יב

יב רבי שמעון בן לקיש הוה מנטר פרדיסא אתא ההוא גברא קאכיל תאני רמא ביה קלא ולא אשגח ביה אמר ליהוי ההוא גברא בשמתא א"ל אדרבה ליהוי ההוא גברא בשמתא אם ממון נתחייבתי לך נידוי מי נתחייבתי לך אתא שאיל בי מדרשא אמרו ליה דידיה נידוי דידך לאו נידוי ומיירי שנידוהו לאחר שאכל אבל אם אמר לו אל תאכל ואעפ"כ אכל היה יכול לנדוהו כי הרואה שחבירו עושה עבירה אפילו איסור דרבנן חייב לנדוהו כדאמרינן בפרק הדר (דף סג א) רבינא שמתיה לההוא גברא שהיה משתמש באילן בשבת. מאי תקנתיה זיל לגבי נשיאה דלישרי לך דתניא נידוהו ואינו יודע מי נידוהו ילך אצל נשיא ויתיר לו נידוהו.

סימן יג

יג גרסינן בפרק אלו הן הגולין (דף יא ב) אמר רב יהודה אמר רב נידוי על תנאי אפילו מעצמו צריך הפרה מ"ל מיהודה דכתיב אם לא הביאותיו אליך וגו' וא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתיב יחי ראובן ואל ימות וזאת ליהודה כל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון עד שעמד משה ובקש עליו רחמים ואמר רבש"ע מי גרם לראובן שיודה יהודה וזאת ליהודה שמע ה' קול יהודה עלו איבריה לשפא ולא הוה מסקי' ליה למתיבתא דרקיעא ואל עמו תביאנו ולא הוה ידע מישקל ומיטרח בהדי רבנן וידי רב לו ולא הוה מסיק אליבא דהלכתא ועזר מצריו תהיה אור"ת דוקא בכה"ג שהמנודה מסופק בשעת הנידוי אם יוכל לקיים התנאי כי יהודה קיבל עליו להביא בנימין ומאריא וגנבי שהן בידי שמים לא יוכל לשומרו אבל אם ברור לו שיוכל לקיים התנאי א"צ התרה והביא ראיה מפרק מציאת האשה (דף סט א) דאמר ליה רב הונא לרב ששת בשמתא ליהוי מאן דלא אמר ליה ולא קאמר שהוצרך היתר אותו נידוי.

סימן יד

יד גרסינן בפ"ק דנדרים (דף ז ב) א"ר אילא אמר רב(ט) נידוהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו נידוהו שלא בפניו מתירין לו בין בפניו בין